

BULLETIN
OF THE
SRI RAMA VARMA RESEARCH INSTITUTE

No. 3.

EDITED BY
SAHITYAKUSALAN, T. K. KRISHNA MENON,
Professor of the Madras University. Formerly, a Member of the Royal
Asiatic Society, and of the Society of Arts, and of Authors, and
a Fellow of the Royal Historical Society. Editor of the
History of Kerala, and of the *Progress of Cochin*,
and Editor and Author of several other
well-known works.

BULLETIN
OF THE
SRI RAMA VĀRMA RESEARCH INSTITUTE

No. 3.

EDITED BY
SAHITYAKUSALAN, T. K. KRISHNA MENON,
Fellow of the Madras University. Formerly, a Member of the Royal
Asiatic Society, and of the Society of Arts, and of Authors, and
a Fellow of the Royal Historical Society. Editor of the
History of Kerala, and of the *Progress of Cochin*,
and Editor and Author of several other
well-known works.

1934
COCHIN GOVERNMENT PRESS
ERNAKULAM.

CONTENTS.

		Pages.
1.	Dravida and Dravidian Culture	1— 10
	Herr. A. Clemens Schoener, Partenkriehen (Germany). (Translated by M. R. Ry. L. V. Ramaswami Ayyar Avl. and M. R. Ry. V. K. Rama Menon Avl.)	
2.	Old Chiefs of Malabar	11— 19
	M. R. Ry. V. K. Rama Menon Avl., M.A., I.L.B., Bar-at-law, District Educational Officer—British Service.	
3.	Origin of the Pagoda	20— 24
	Prof. Pelman of Bonn (Germany) (Translated by M. R. Ry. R. Vasudeva Poduval Avl., B. A., State Archaeologist, Trivandrum).	
4.	Putu Vaipu Era	25— 30
	M. R. Ry. V. K. R. Menon Avl., M.A., M. Sc. (London), Maharaja's College, Ernakulam	
5.	Copper-plate grant of Viraraghava Chakravarti	31— 45
	Dr. K. Goda Varma, M. A., Ph. D. (London), Principal, Sanskrit College, Trivandrum	
₹	Symbolism in Hindu Iconography	46— 54
	Dr. L. A. Ravi Varma, M. B., C. M., D. O. M. S. (London).	
7.	Linguistic Influence of Sanskrit on Malayalam	55— 72
	M. R. Ry. L. V. Ramaswami Ayyar Avl., M. A., B. L., Maharaja's College, Ernakulam.	
8.	Peritally: an identification	73— 76
	M. R. Ry. Rao Sahib Ullur S. Parameswara Ayyar Avl., M. A., B. L., M. L. A., Kavithilakan, Trivandrum.	

चन्द्रिका ॥

— § इशूलाग्रकीलितकीनाशस्य भगवतश्श्रीपरमेश्वरस्य (माघ) कृष्णचतुर्दशीमहोत्सवसंगेन संगतायामस्यां परिषदि मंगल... स्वस्त्येन रामपाणिपादेन विरचिताश्चन्द्रिकानाम वीथीमभिनेतुमभिलषाम. किं ब्रवीषि, किं ब्रवीषि । कीदृग्लक्षणा वीथी नामेति । तदपि कथ्यते —

पात्रद्वयप्रयोज्या भाणवदेकाङ्किका द्विसन्धिश्च ।

आकाशभाषितवती कृत्रिममिति वृत्तमाश्रिता वीथी ॥ १ ॥

किं ब्रवीषि । यद्येवन्तर्हि प्रस्तूयतामर्येण । यावदहमप्यनन्तरकरणीयाय सज्जीभवामिति ।

(सहर्षं) इन्त भोः ! मारिष !

तव साहाय्यात्प्रार्थितमचिरात् (अधुना) प्रसाधयिष्यामि ।

विघ्नेश्वरप्रसादाद्भङ्गपथन्दसेन इव ॥ २ ॥

(निष्कान्तः)

प्रस्तावना ॥

(ततः प्रविशति राजा विदूषकश्च)

राजा— (सानुस्मरणं निश्चस्य)

तद्वक्त्रं शरादिन्दुसुन्दरतरं नीलाब्जपत्रायते

ते नेत्रे कुहविन्दकन्दलरुचा कम्पस्य विंवाधरः ।

स्तोकोद्भिन्नसुवर्णपद्ममुकुलप्रस्पर्धिनौ तौ स्तनौ

स्थूला सा जघनस्थली च किमितो रम्यं पदार्थान्तरम् ॥ ३ ॥

§ The opening portion is lost but some words are available: प्रकाशराज्य .....धिराजस्याज्ञाया...श्रीपुरकोटवासिनः । The Kingdom referred to is Vettat and town is probably Trpanankot. The name of the King, Rama Varma, also is available.

विदूषकः—(स्वगतं) अहो णु खु एसो अदिगंभीरसहावोविअन्त भव०
अ०ज सुञ्जोदआदो आरहियअणारिसे विअ दीसइ ! जदो पआअर-
किळ० तो विअ सुणहिअओणीसाससुविसोसिआहारो०ठो जंपि किं
पि असंबंधं पळविउं उव०कंतो । होदु, पु०छि०सं दाव । (प्रकाशं) भो
वअ०स कं णाम इ०थिअं उ०दिसिअ इ०थं वंणणं करेसि ।

(अहो नू खल्वेषोऽतिगंभीरस्वरभावोऽप्यत्र भवानग्रसूर्योदयादार-
भ्यान्याहं इव दृश्यते । यतः प्रजागरुक्लान्त इव शून्यहृदयो निश्वासावि-
शोषिताधरोष्ठो यत्किमप्यसंबन्धं प्रलपितुमुपकान्तः । भवतु प्रक्षयामि ता-
वत् । भो वयस्य कान्नाम स्त्रियमुद्दिश्येत्थं वर्णनं करोषि ।)

राजा— वयस्य ! माण्डव्य !

कामप्यहं कमलपत्रविशालनेत्रां
नेत्राभिरामरमणीयमुखेन्दुविम्बाम् ।
विम्बाधरामधरिताप्सरसांगलक्ष्म्या
लक्ष्म्यास्सनाभिपिव लक्षितवान् कुमारीम् ॥ ४ ॥

विदूषकः— भो सा खु कुमरी किण्णामहेआ, कीकुळसंभवा, किंमादु-
पिदुआ, कहिं वा णिरि०खिद०ति जाणादि अन्तभवं ।
(भोः सा खलु कुमारी किन्नामधेया, किंङ्कुलसंभवा, किम्मातृपितृका,
कुत्र वा निरीक्षितेति जानात्यत्रभावन ।)

राजा— सखे नैतदहं जानामि । किन्त्वनन्तरातिक्रान्तायामेव रजन्या-
मेवमवलोकितेत्येतावदवगच्छामि ।

विदूषकः— जइ ए०वं ता सिविणए दि०ठाए ताए होद०वं । (यद्येवन्तर्हि
स्वप्ने दृष्टया तथा भवितव्यम् ।)

राजा— ममाप्यस्त्येवायन्तर्कः । किन्त्विदन्तावदनुपपन्नम् । पश्य—
सव्रीळैस्सानुरागैरविरळपुळकस्वेदकम्पालसाङ्गी
शृङ्गारार्द्रैरपाङ्गैरनुपधिहृदयाकृतमावेदयन्ती ।

किञ्चिन्नाननेन्दुर्मणिक्कनकपयीमङ्गुलीमुद्रिकां स्वा-

मंगुल्यामर्पयित्वा मम किमपि पुरस्तस्थुषी सा तिरोभूत् ॥ ५ ॥

(इत्यङ्गुलीयकं दर्शयति)

विदूषकः— (दृष्ट्वा—सत्रिस्मयं) भो वअंस सिविणए ळंधंपवोहेवि दीसइंति अंछेरं । मय उण बहुसो सिविणए ळंधाइ वहळरसाइ गुळमुंठी जीरअणाळिएर पिंसविसिंठ पिंठअपरिणिं ठिआइ मोदआकंठं भंखेदावसिंठाइ उंतरिंजेण पिहिअ सिरोवहाण कदुअ असुषंतेण पहादे उण पडिबुंध्रेण ळंखीअंति । तदो तंगदाए चीताए पंछादावपरवसेण पंचसणाडिआओ दिंधंणीसासि तुहणीं सयंतेण सुंजकिरणपरिमंठपिंठेण उंठिअ हणाणं कदुअ मोदओ मोदओंति मंतण . संज्ञावंदणं अणुंठीअदि ।

(भोवयस्य स्वप्ने लब्धंप्रबोधेपि दृश्यत इत्याश्चर्यम् । मया पुनर्वहु-
शस्वप्नलब्धानि बहळरसानि गुळशुण्ठीजीरकनाळिकेरविशिष्टविष्टकपरि-
निष्ठितानि मोदकान्याकण्ठं भक्षितावशिष्टान्युत्तरीयेण पिधाय शिरउपधा-
नीकृत्य प्रस्वपता प्रभाते पुनः प्रतिबुद्धेन न लक्ष्यन्ते । ततस्तद्गतया चिन्त-
या पश्चात्तापपरवसेन पञ्चषणाडिका दीर्घनिश्वस्य तूष्णीं शयानेन मूर्त्यकि-
रणपरिमृष्टपृष्टेनोत्थाय स्नानं कृत्वा मोदको मोदक इति मन्त्रेण सन्ध्याव-
न्दनमनुष्ठीयते ।)

राजा— (सस्मितं) उचितमिदं (बुभुक्षाशालिनस्तव । तदास्तान्तावत् ।
अहन्तु तद्गतेन रणरणकेन परवानास्मि । तद्विनोदनञ्चमं प्रदेशान्तरमनु-
सरावः ।

विदूषकः—णं वसंतारंभरमणिंज पंफाअरंगाम बाडंजाणं पत्रिसह्य ।
(ननु वसन्तारंभरमणीयं पुष्पाकरन्नाम बालोद्यानं प्रविशावः ।)

राजा— तद्दृच्छाग्रतः ।

विदूषकः— एदुएदुभवं । (एत्वेतु भवान् ।)

(उमौ परिक्रम्योद्यानप्रवेशं रूपयतः)

राजा—(समन्तादवलोक्य) अहो नु खलु वसन्तारम्भरमणीयता वनोद्देश-
स्य । तथाहि—

“सर्वाङ्गीणप्रकटपुकुळश्रेणिमाणिक्यभूषा-
स्सान्द्रस्निग्धारुणकिसलयस्पष्टपट्टोत्तरीयाः ।
त्वङ्गद्भृङ्गप्रकरचिकुरभ्राजमानोत्तमाङ्गा
बालाशोका विटपरिषदां विभ्रमं विभ्रतेऽमी ॥ ६ ॥

विदूकः— अ०मो असो अरु०खाणं सिणि०धबालप०ळवमूलपरिपुंजिआळ-
मुउळणिउरुंवाइ पे०खिअ विमळकदळीदळे०कभाअपटिवेसिअं गुळो-
पद०स सुमटामि ।

(अम्मां, अशोकवृक्षाणां स्निग्धबालपल्लवमूलपरिपुञ्जितानि मुकुळ-
निकुरुभवाणि प्रेक्ष्य विमलकदळीदळैकभागपरिवेधितं गुळोपदंशं स्मरामि ।)

राजा— (अन्यतोऽवलोक्य, संस्पृहं) पश्य ! तिरश्चामपि प्रियतमानुवर्त-
नचातुर्यम् । अयं हि—

उन्मीलन्नवचूतपुष्पचषके पूर्णं मरन्दासवं
संगृह्यार्पयति स्वयं सहचरीचञ्चूपुटे कोकिलः ।
किञ्चोदञ्चिततालवृन्तसदृशा पक्षेण विक्षेपणा-
दालुम्पत्यातिपानकोळिजनितानस्या श्रमांभोलवान् ॥ ७ ॥

(पुनस्सन्ताग्नाटितकेन)

मलयपवनो मर्मावेधं करोति सरोजिने
सरसमकरन्दामोदोत्कद्विरेफपुरोगमः ।
मम खलु सखे सन्तापाय प्रकम्पितचन्दन-
द्रुमवलदहिश्वासोत्गीर्णैर्दृप्तो विषवह्निभिः ॥ ८ ॥

(नेपथ्ये—)

वक्राताम्रकराळकोटकमिषान्मर्माणि विश्लेषिणा-
मुच्छेत्तुं किमुदर्शयन्ति नखरानेते पलाशद्रुमाः ।
अग्नोद्गन्वरभृङ्गधूमविततिं पुष्पोत्कुरच्छत्मना
दग्धुन्ताञ्ज्वलयन्ति वह्निमिति किं शक्नेन कङ्केळ्यः ॥ ९ ॥

(कामस्तवकुते वामः कामं दहति मामयम् ।
कालवह्निसमस्सोमः कागतिर्मम ते नमः ॥

भोस्त्वं कुसीदवानिवालेन मूल्येन झटिति चतुष्पञ्चगुणं वर्धयसि । कः
पुनरस्याभिप्रायः ।)

राजा— मन्ये कयापि सुदृशा सुकृतैकपात्रे
कुत्रापि यूनि दृढरागरसं वहन्त्या ।
स्वामेव कामशरसोमकरादिबाधा-
मस्मै निवेदयितुमुञ्चित एष लेखः ॥ १४ ॥

विदूषकः— किं कर्हिपि णि ति भणासि । को ए०कविसअं रह०सं
अ०ण०स पडिवादेदि । अविअ अ०तभवंतं अदिसुहअजणपढम-
गणणिजं व०जिअ काणुखु सुंदरी अ०णं अहिळसेइ । (उर्ध्वमवलोक्य)
त०केमि अ०तभवं कामअमाणा कावि कामिणी पढमं ए०व ए०थ
आअदा सहआरपादवं आरुहिअ विडवंतरिदा णिहुअं चि०ठदि०ति ।
(किं कस्मिन्नपि यूनीति भणासि । क एकविषयं रहस्यमन्यस्मै प्र-
तिपादयति । अपि चात्र भवन्तमतिभुभगजनप्रथमगणनीयं वर्जयित्वा का नु
खलु सुन्दरी अन्यमभिलषति । तर्कयामि अत्र भवन्तं कामयमाना कापि
कामिनी प्रथममेवात्रागता सहकारपादपमारुह्य विटपान्तरिता निभृतं तिष्ठ-
तीति ।)

राजा— मूर्ख ! कथं वृक्षमारोहन्ति योषितः । मन्ये कयापि गगनचारिण्य
दिव्यकन्यकयाऽयं सन्देशलेखः प्रक्षिप्तः इति ।

विदूषकः— (छोटिकां दत्त्वा) जइ ए०वं ता स०वं अवअदं (यद्येवं तत्स-
र्वमवगतम् ।)

राजा— कथमिव ।

विदूषकः— ताअ ए०व दि०वक०णआए हिः जो रअणीअं नुह अ०पा
दंसिदो अ०पिदंच रदणंगुळीअअं दाणीं, संदेसळेहो अ प०खि०-
तो०ति ।

(तथैव दिव्यकन्यकया ह्यो रजन्यां तवात्मा दर्शितः, अर्पितश्च रत्ना-
गुलीयकमिदानीं सन्देशलेखश्च प्रक्षिप्त इति ।)

राजा—सखे मनोरथानां क्व नाम प्रतिबन्धः । (माशंसं)

अपि नाम सेयमभिरामकोमल-

स्पृहणीयकान्तिकमनीयता मायि ।

ननु मे विलोचनचकोरचन्द्रिका

भवद्गूहितलितयकारणं भवेत् ॥ १५ ॥

(आकाशे)

अङ्गक्षमापाल! भूमीवलपकुमुदिनीचन्द्रमाश्वन्द्रसेन

ब्रूते स्वाभीष्टमर्थं क्वपि मणिरथो नाम विद्याधरस्त्वाम् ।

मत्पुत्री त्वद्गुणौघैरपहतहृदया 'चन्द्रिका' नाम कन्या

त्वत्पत्नी कल्पितेयं मनुजवर मया त्वामनुप्रेषितेति ॥ १६ ॥

अपि च,

निशि दर्शितं किल निजं वपुस्तया

भवतेऽर्पितश्च निजमंगुलीयकम् ॥

पुरतश्च ते स्वमदनातिबोधिका

परिपातिता किल विलासपत्रिका ॥ १७ ॥

(उभौ श्रुत्वा हर्षं नाटयतः)

विदूषकः—अत्रि सुदं वअ०सेण स०चसंक०पा खु बह्मणजादी।

(अपि श्रुतं वयस्येन सत्यसङ्कल्पा खलु ब्राह्मणजातिः ।)

राजा—(समन्ततः पश्यन्)

क्वासौ कन्दर्पबाणव्रणितहृदयसंरोपसिद्धौषधिर्मे

क्वासौ संसारवाराकरसमधिगतव्यक्तमुक्ताशलाका ।

क्वासौ विश्लेषतापानलपरिकलितप्राणपीयूषधारा-

क्वासौ क्वासौ मदन्तः करणशशिमणीचन्द्रिका चन्द्रिका सा ॥ १८ ॥

(आकाशे)

इयामेयमुपयाति चन्द्रिका त्वा-

मसमशराशुगपीडितापि बाला ।

विदूषकः—(नेपथ्याभिमुखमवलोक्य) अए ङ्वक०णो णाम उ०जाण
पालओ वसंतं व०णोदि । ता अहं चि किपि व०ण०सं ।

(अये लम्बकर्णो नामोद्यानपालको वसन्तं वर्णयति । तदहमपि
किपपि वर्णयिष्यामि ।)

(संस्कृतमाश्रित्य) अस्मिन् काले,

बकुळप्रुकुळश्रेणीं वेणीषु वेशमृगीदृशा-

मनुगुणगुणमस्यूतामेतान्निधित्सु मधुसूतम् ।

समुपचिनुते सायं सायं समर्थतचण्डिका-

चरणयुगलीपूजाव्याजं कुलं छलकामिनाम् ॥ १० ॥

राजा—(तामनुसन्धाय)

यस्य प्राप्तुपनास्तुलामिव कलाविश्लेषसंश्लेषण-

क्लेशानार्जति मासिमासि मसृणस्तन्द्रां विना चन्द्रमाः ।

अंभोजानि च सङ्कुचन्ति विक्रमन्त्यद्यापि रात्रिं दिवं

कन्दर्पायतनं कदा नु तदहं पश्यामि तस्या मुखम् ॥ ११ ॥

विदूषकः—भो ए०थ अविदिन्तपरम०थे अ०थे तु तुह्याणं कुळद०व-
अं ङ्वोअरो ए०व सरणं । (अप्रतोवलोक्य सभयं) भो तुरिअदरं इदो
णि०कपह्य जदो विसहरमअं एदं उ०जाणं किं ण पे०खसि स०पसं-
पुणादो सहआरपादपादो पसस०पाणि०मोओ पडिओ ।

(भो अत्राविदितपरमार्थेऽर्थे युष्माकं कुलदैवतं लंबोदर एव शरणम् ।

भोस्त्वरिततरामितो निष्क्रमावः, यतो विषधरमयमेतदुद्यानं किन्न पश्य-
सि । सर्पसम्पूर्णत्सहकारपादपादे सर्पनिर्मोको निपातितः ।)

राजाः—(विलोक्य) सखे! नायं सर्पनिर्मोकः । अनेन च नीलीरसवि-
रचिताक्षरविन्यासेन चर्मिदुषचर्मणा भवित्तव्यम् । तदुपादीयताम् ।

विदूषकः—(सशङ्कभादाय पश्यन्, विहस्य) ही ही! बह्मणं भीसअंतो
दासीएउ०तो भु०जतरुच०मो खु एसो । एथ ळिहिदाइ अ०खराइ
किं रूवाइ ।

(ही ही ब्राह्मणं भीषयमाणं दास्याःपुत्रो भूर्जतरुचर्म खल्वेतन् ।
अत्र लिखितान्यक्षराणि किंरूपाणि ।)

राजा—वाच्यतां तावत् ।

विदूषकः—कहं वाइ०जइ, जदो सेसवकालपठिदाइ अ०खराइ मम हि-
अआदो कहिंपि गआइ । तहवि घ०ति०सं ।

(कथं वाच्यते, यतश्शैशवकालपठितान्यक्षराणि मम हृदयात् क्वापि
गतानि । तथापि यतिष्ये ।)

(वाचयति)

कामो कामो कामो कामो ॥

(विहस्य) दो०णि अ०खराइ चउ०वारं लिहिदाइ । किं एदं ।
(द्वे अक्षरे चतुर्वारं लिखिते, किमेतत् ।)

राजा—मन्ये श्लोकस्य कस्यापि रहस्यार्थाभिधित्सया ।

पादाद्यन्ताक्षराण्यत्र विनिश्चिन्तानि केनचित् ॥ १२ ॥

विदूषकः—ता पूरेदु इमं सिलोअं वअ०सो । (तत्पूरयत्विमं श्लोकं
वयस्यः ।)

राजा—तद्दीयताम् ! किञ्च, नीलीरसं तूलिकाञ्चानय । यावल्लिखामि ।

विदूषकः—तह (निष्क्रम्य, प्रविश्य) एदं तं । (तथा । एतत्तत् ।)

राजा—(गृहीत्वा विलिख्यार्थयति)

विदूषकः—(वाचयति)

कामो नु०स कए वामो कामं दहइ मं इमो ।

काळ्हणि समो सोमो का गई मम दे णमो ॥ १३ ॥

भो तुवं कुसीदवंतो विअ अ०पेण मु०लेण झ०ति चउपंचगुणं व०
ढेसि । को उण से अहि०पाओ ।

अपरिचित मनुष्यलोकवृत्ता

पथि पथि विन्नात विह्वला विळम्बम्

॥ १९ ॥

(अन्यतो नेपथ्ये)

अङ्गक्षमापतिमूढ याकिल तव प्राणेश्वरी भाविनी

यां विद्याधरकीटको मणिरथस्तुभ्यं किल प्राहिणोत् ।

तामेनामपहृत्य राक्षसपतिश्चण्डाभिधश्चन्द्रिकां

वैदेहीमिव रावणो निजपुरं नेष्यामि लङ्कोपमम्

॥ २० ॥

राजा—(श्रुत्वा सक्रोधम्) आः ! पाप नक्तश्चराधम ! तिष्ठ ।

रे रे मूढ तवाद्य मत्प्रियतमामल्पायुषश्चन्द्रिकां

मोहादाहरतस्सुधामिव हरिश्चक्रेण राहोश्शिरः ।

सोऽहं संप्रति सायकेन समरे दंभोलिदंभच्छिदा

सद्यस्सन्न दानि ! चञ्चलदृशंमुञ्चन्न निर्यासिचेत् ॥ २१ ॥

त्रिटूषकः—(सरोषं) चि०ठन्न दु०ठर०खस दुम्मुह दुम्मूढ दु०सील
दु०दंसण दु०विअ०ढ तुम०बहसु०तेण वंधिअ कुहंढंविअ तु०न्न मुंढं
दंढअ०ठेण ताडिअ पाडइ०सं ।

(तिष्ठन्न दुष्टराक्षस, दुर्मुख दुर्भूढ दुःशील दुर्दर्शन दुर्विदग्ध, न्वां
ब्रह्मसूत्रेण बद्ध्वा कूष्माण्डमिव तव मुण्डं दण्डकाष्ठेन ताडयित्वा पाट-
यिष्यामि)

राजा—कोत्रभोः । धनुस्तावत् ।

त्रिटूषकः—एसो कोवि धणुहं उवणेदि गहणदुभवं ।

(एष कोपि धनुरूपनयति । गृह्णातु भवान् ।)

राजा—(धनुरादाय शरं सन्धत्ते)

(आकाशे)

मणिरथस्य सखा मणिशेखरो

ननु भणाम्यहमङ्गमहीपते ।

विरमवाणविमोचनतो रिप्-
स्स खलु बाणपथादतिवर्तते

॥ २२ ॥

राजा—हा! प्रिये! (इति धनुरुःसृज्य मूर्च्छितः पतति)

विदूषकः—(ससंभ्रमं) सम०ससदु समवअ०सो ।
(समाश्वसितु वयस्यः ।)

राजा—(आश्वस्य)

क्वासि प्रेयासि चन्द्रिके प्रणयिनं मामेवमुन्मुञ्चती
कोनामाहमहो त्वया विरहितः किन्नासे यस्यासवः ।
कस्मादेष विभर्मि देहभवनेर्भारय यः कवलं
तन्माण्डव्य ! भवानिहेव सुसखा जन्मान्तरेऽप्यस्तु मे ॥ २३ ॥
(इति पुनर्मूर्च्छति ।)

विदूषकः—(रुदन्) हा वअ०स हा महाणुभाव हा महामाणसकुमुअव-
णपु०णअंदहा चंद्रसेण किं दाव भवं उव०कमदि । अहव किं ए०थ-
विळरिदेण एद०स कुळ (दंव) द०वअं भअवंतोळंबोअरो ए०व प०थ-
णिए०जास समिहिद०थणिमि०तं । वअ०स सम०ससिहिन्न ।

(हा वयस्य महानुभाव, हा मम मानसकुमुदवनपूर्णचन्द्र चन्द्रसेन,
किन्तावद्भवानुपक्रमते । अथवा किमत्र विलपितेन एतस्य कुलदैवतं भग-
वान् लम्बोदर एव प्रार्थनीयस्समीहितार्थनिमित्तम् । वयस्य समाश्वसिहि ।)
राजा—(समाश्वस्याङ्गुलीयकं प्रति)

मत्प्राणौ मणिमुद्रिके ननु धनुर्ज्याकृष्टिभिर्निष्ठुरे
संसक्तासि शिरीषकोमलतमान्तस्या विहायाङ्गुलीम् ।
आस्तामेतदितः परं पुनरपि स्वैरं समेष्यामि ता-
मित्याशापि तवाद्यहन्त विधिना वामेन मोषीकृता ॥ २४ ॥

विदूषकः—भो वअंस मुहा खु मुच्छदि भवं । जदो कुळदंवअं तुह
वाळगणेशो भ०तिपुरुवं अ०भ०थीअदु । सो खु तुह पाणेहिअविगहिदं
ए०व र०ख स ह०थादे समाहरिअ पडिवादइ०सदि ।

(भो वयस्य मुधा खलु मूर्च्छितो भवान् । यतः कुलदैवतन्तव वा-
लगणेशो भक्तिपूर्वमभ्यर्चयताम् । सखलु तव प्राणेश्वरीं प्राणैरत्रिरहितामेव
राक्षसहस्तान् समाहृत्य प्रतिपादायिष्याति ।)

राजा—(सोच्छ्वासं) उपपन्नमिदं । (उत्थाय कृताञ्जलिः)

पितुश्शम्भोरङ्गे कलितवसतिमौलिशशभृत्
कलामस्याहृत्य प्रसभमथ शुण्डारलतया ।
द्वितीयं वक्त्रे स्वे विरचयति यो दन्तमुकुलं
सवालो हेरम्बो दिशतु मद्भीष्टार्थमाखिलम् ॥ २५ ॥

विदूषकः—अहं पि किंपि थुवि०सं ।

—“केरस०कसरिसे०कर दंणं
पि०ककादल फळोवम संडं ।
क०णजु०गजिअ मोदअ खंडं
तं णमामि सिसुवारण तुंडं

॥ २६ ॥

(अहमपि किमपि स्तोष्यामि—

केरसल्कसदृशं करमेनं (? दण्डं) पक्वकादलफलोपमशुण्डं ।
कर्णयुग्मजितमोदकखण्डन्तन्नमामि शिशुवारणतुण्डं ।)

(इत्युभौ प्रणमतः ।)

(नेपथ्ये —)

आश्चर्यम् !

रदाङ्कुशसमाहनिश्रुटितवक्षसो रक्षसो
विधायवधमाश्रितप्रणयनिघ्नधीर्विघ्नराट् ।

उपाहरति भूपतेरितरदुर्लभां बल्लभा-

मशेषजनता मनोजलधि चन्द्रिकाञ्चन्द्रिकाम् ॥ २७ ॥

राजा—(सहर्षं) सखे ! माण्डव्य ! फलितस्तवायमुपदेशकल्यतरु ।

विदूषकः—को संदहो अदिसइअवुह०पई * खु मंड०व०स बु०धि-
वि०थारो ।

(कः सन्देहः । अतिशयितवृहस्पतिः खलु माण्डव्यस्य बुद्धि-
विस्तारः ।)

राजा—(संस्मितं) एवमेतत् । अन्यच्च—

पूर्वेषामवनिभुजां प्रपूजितोपि
प्रत्येकञ्जनमिममेव विघ्नराजः ।
स्वप्रीतेर्नयनफलं कुलेश्वरो मे
सिद्धोयं भवति यतस्समीहितार्थः ॥

॥ २८ ॥

(सप्रणामं)

दानवारिविधिशङ्करादयो
दानवारिसुरभीकृताननम् ।
देवतान्तरसभाजितान्तरा
देवता अपि सभाजयन्ति यम् ॥

॥ २९ ॥

तस्मै भगवते ते नमोऽस्तु ।

(आकाशे)

दिष्ट्या सिद्धमनोरथो मणिरथो विघ्नेश्वरोपाहृतां
पुत्रीं संभति चन्द्रसेन ! भवते दातुं मुहूर्ते शुभे ।

* In the original script this is written as ००० which stands for ३ and not रं ।

एष प्रकमते विधाय विधिवद्विव्यं विवाहोत्सवं
सत्संबन्धिपुरान्ध्रवन्धुसहितस्तस्मादिहागम्यताम् ॥ ३० ॥

विदूषकः—(सपरितोषं) तुवरदुन्नभवं तन्तहोदीए चंदिमाए विवाहमहू-
सवं अणुहोदुं । मएवि बह्मणंगेसरेण तहिं महूसवे चउ०विह विंज-
णसंजोअमंजुळं महरमंहुगुळकदळी पिंक स०करादहिधिदु०धसमि०-
धरसपरिपु०णं पु०णपरिपाअ परिणि०ठिअं मि०ठभोअणं अणुहो-
द०वं कणअवसणपरिमि०सो पडि०गहोअ ल०ध०वो अणु०वं मोदअं
च भ०खिद०वं ति चिंतिअ खणंपि काळ०खेवो ण सहि०जइ ।

(स्वरतां भवांस्तत्रभवत्याश्चन्द्रिकाया विवाहमहोत्सवमनुभावितुम् ।
यापि ब्राह्मणाग्रेसरेण तस्मिन्महोत्सवे चतुर्विधव्यञ्जनसंयोगमञ्जुळं
धुरमधुगुलकदलीपक्वशर्करादधिधृतदुग्धसामिद्धरसपरिपूर्णं पुण्यपरिपाक-
रिनिष्ठितं मृ[भि]ष्टभोजनमनुभावितव्यम् । कनकवसनमिश्रितः प्रतिग्रहश्च
ऋध्वयः । अपूपं मोदकश्च भक्षयितव्यमिति चिन्तयित्वा क्षणमपि काल-
क्षेपो न सहाते ।)

राजा—तद्दृच्छाग्रतः ।

विदूषकः—एदुन्नभवं (एतु भवान् ।)

(उभौ परिक्रामतः)

राजा—सखे ! माण्डव्य !

वृत्ते तत्र विवाहकर्माणि गुरुव्रीलावनम्रानना-
माहूयाथ कथञ्चिदङ्गफलकामारोपयिष्यामि ताम् ।
किञ्चाश्लिष्य बलान्निवर्तितमपि व्याचुम्ब्य विम्बाधरं
भद्रामङ्गलिमुद्रिकां कररुहे तस्या निशास्याम्यहम् ॥ ३१ ॥

(समन्तादवलोक्य) सखे ! परिणतश्चायं दिवसः ।

तथाहि— आताम्रार्कमरीचिपावकमुखे तारालिलाजाञ्जलि-
 र्यत्रैष प्रविकीर्यते पुनरसावन्यूनरागोदया
 रक्ताम्भोदपटावगु[कु]ण्ठनवती सम्प्राप्य सन्ध्यावधू
 स्वैरं यत्रच वासरं वरयते कालोयमालोक्यते ॥ ३२

वीथीय“ञ्चन्द्रिका” नाम •

रामपाणिघनिर्मिता ।

एकाहचरितैकाङ्का

नाट्येष्वष्टमलक्षणा

॥ ३३

वामाङ्कारोपितोमाकुचघुमृणरसारक्तदोरन्तरालं
 हेमालङ्कारसिंहासनपरिलसितं पारिजातस्यमूले ।
 सोमापीडं करोदाश्वितपरशुमृगं शूलिनं नीलकण्ठं
 क्षेमायामी भजाम स्फटिकमणिसुधाशुभ्रगात्रं त्रिनेत्रम् ॥ ३४

॥ शिवाय नमः ॥

